

De molluskenfauna van het Iepenarboretum in Joure, Friesland

Fig. 1. Gezicht op het Iepenarboretum met een deel van de schapen in de herfst van 2017. Foto Henk Mienis.

Henk K. Mienis

The mollusc fauna of the Elm-arboretum in Joure, Friesland

Summary. A malacological survey was carried out in the unique Elm-arboretum in Joure, province of Friesland, in the autumn of 2018. Only ten land snails were observed and among them not a single slug. On the other hand 21 aquatic species were collected from the ditches surrounding the arboretum. Among them was the Glutinous snail *Myxas glutinosa*, a critically endangered species not only in the Netherlands but also elsewhere in western Europe.

Het Iepenarboretum

Het Iepenarboretum in Joure heeft een unieke verzameling van 41 soorten en/of variëteiten van Iepen (*Ulmus* species). Het arboretum heeft nergens zijn weerga, ook niet buiten Nederland. Het is opgezet als een soort proeftuin voor onderzoek naar de resistentie van deze typische Hollandse boomsoort tegen de Iepenziekte, die veroorzaakt wordt door de schimmel *Ophiostoma ulmi*. De Iepenziekte wordt overgebracht door drie kevertjes: de Grote Iepenspintkever *Scolytus scolytus*, de Kleine Iepenspintkever *Scolytus multistriatus* en de Dwergiepensintkever *Scolytus pygmaeus* (Weeda *et al.*, 1985). Het Iepenarboretum wordt in stand gehouden door de Iepenwacht, de Gemeente de Fryske Marren, Tree Fertilizer Injector (TFI) Vitaler Groen, Noordplant kwekerijen en de Tonsel boomkwekerijen. Het vrij toegankelijke arboretum is gelegen bij de kruising van de Tramwei en de Woudfennen, nabij de zuidwestelijke afslag Joure-West van de snelweg A7.

Tot voor kort werd het arboretum extensief begraasd door een gemengde kudde van negen oude schapenrassen uit Engeland en Nederland (fig. 1). Deze schapen waren in 2018 niet meer

aanwezig, ook had men het desbetreffende informatiebord bij de ingang weggehaald. Sindsdien heeft men bij de ingang een nieuw informatiebord betreffende het Iepenarboretum aangebracht (fig. 2) en bij elke Iepensoort/variëteit fraaie informatieplaten geplaatst (fig. 3). Bij al deze vernieuwingen vallen de oude informatieborden met de geschiedenis van de bestrijding van de Iepenziekte in Nederland een beetje uit de toon.

Het grasland waarin de bomen geplant zijn wordt doorkruist door een gemaaid pad. Rondom het arboretum zijn sloten aanwezig met variërende diepgang. Vooral op de sloot die aan de zuidkant parallel aan de Woudfennen loopt komen enkele greppels uit die een deel van het grasland afwateren. Deze greppels staan periodiek droog en kunnen daarom soorten bevatten die karakteristiek zijn voor een tijdelijk droogvallend biotoop.

De mollusken

Op 10 oktober 2018 werd het Iepenarboretum onderzocht op de aanwezigheid van land- en zoetwatermollusken. Slechts de volgende tien landslakken konden genoteerd worden:

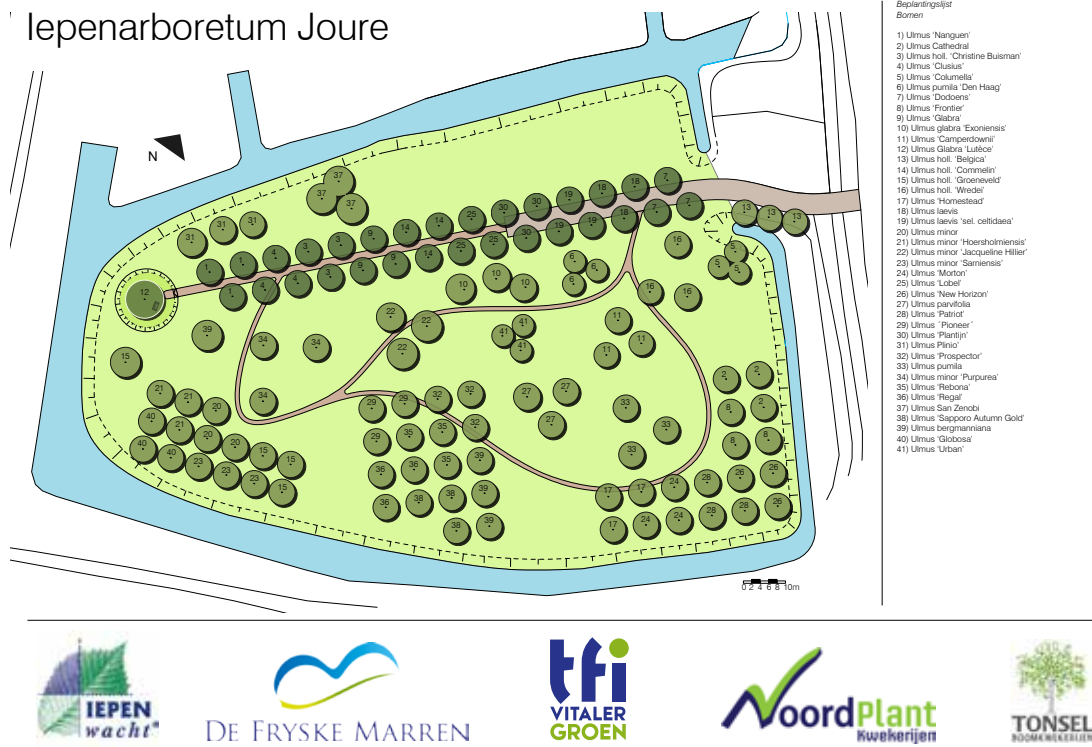

Fig. 2. Informatiebord bij de ingang tot het Iepenarboretum. Bron: De Fryske Marren.

- Slanke barnsteenslak – *Oxyloma elegans* (Risso, 1826)
- Glanzende agaathoren – *Cochlicopa lubrica* (Müller, 1774)
- Grote kristalslak – *Vitrea crystallina* (Müller, 1774)
- Donkere glimslak – *Zonitoides nitidus* (Müller, 1774)
- Bruine blinkslak – *Aegopinella nitidula* (Draparnaud, 1805)
- Ammonshorentje – *Nesovitrea hammonis* (Strøm, 1765)
- Look-glansslak – *Oxychilus alliarius* (Miller, 1822)
- Haarslak – *Trochulus hispidus* (Linnaeus, 1758)
- Heesterslak – *Arianta arbustorum* (Linnaeus, 1758)
- Zwartgerande tuinslak – *Cepaea nemoralis* (Linnaeus, 1758)

De Slanke barnsteenslak werd vooral aangetroffen op de vege-

Fig. 3. Informatiepaal betreffende *Ulmus pumila* 'Den Haag' in het Iepenarboretum. Foto Henk Mienis.

tatie in de ondiepe sloot aan de zuidkant, die bijna geheel dichtgegroeid was met riet. De zeven betrekkelijk kleine landslakjes Glanzende agaathoren, Grote kristalslak, Donkere glimslak, Ammonshorentje, Look-glansslak en Haarslak werden alle gevonden op of onder een grote oude balk van een voormalig hek, die verstopt lag onder enkele struiken rechts van het toegangshek.

De Heesterslak en de Zwartgerande tuinslak kwamen uitsluitend voor in een uniforme vegetatie van Groot hoefblad *Petasitis hybridus* aan de rechterkant voor het toegangshek. Opvallend veel huisjes van Heesterslakken waren stukgebeten door een klein zoogdier. Het viel mij op dat ik geen enkele naaktslak in het Iepenarboretum had gezien. Misschien is dat het gevolg van de kurkdroge en hete zomer van 2018.

Daarentegen werden in de omringende sloten en in de uiteinden van de greppels, waar een klein laagje water in stond, de volgende 21 soorten aangetroffen:

- Spitse moerasslak – *Viviparus contectus* (Millet, 1813)
- Kleine diepslak – *Bithynia leachii* (Sheppard, 1823)
- Grote diepslak – *Bithynia tentaculata* (Linnaeus, 1758)
- Jenkins' waterhorentje – *Potamopyrgus antipodarum* (Gray, 1843)
- Ovale kapslak – *Acroloxus lacustris* (Linnaeus, 1758)
- Grote poelslak – *Lymnaea stagnalis* (Linnaeus, 1758)
- Kleverige poelslak – *Myxas glutinosa* (Müller, 1774)
- Ovale poelslak – *Radix balthica* (Linnaeus, 1758)
- Moeraspoelslak – *Stagnicola palustris* (Müller, 1774)
- Bron-blaashoren – *Physa fontinalis* (Linnaeus, 1758)
- Draaikolk-schijfhoren – *Anisus vortex* (Linnaeus, 1758)
- Platte schijfhoren – *Anisus vorticulus* (Troschel, 1834)

Fig. 4. De Kleverige poelslak *Myxas glutinosa*. Foto Henk Mienis.

Riempje – *Bathyomphalus contortus* (Linnaeus, 1758)
 Smurfslak – *Ferrissia fragilis* (Tryon, 1863)*
 Witte schijfhoren – *Gyraulus albus* (Müller, 1774)
 Posthorenslak – *Planorbis corneus* (Linnaeus, 1758)
 Gekielde schijfhoren – *Planorbis carinatus* Müller, 1774
 Gewone schijfhoren – *Planorbis planorbis* (Linnaeus, 1758)
 Glanzende schijfhoren – *Segmentina nitida* (Müller, 1774)
 Erwtmossel – *Pisidium spec.*
 Gewone hoornschaal – *Sphaerium corneum* (Linnaeus, 1758)

* Volgens Vecchioni *et al.*, 2017 is *Ferrissia californica* (Rowell, 1863) een iets oudere naam voor de Smurfslak.

De meest opvallende soort onder de waterslakken is zonder twijfel de Kleverige poelslak (fig. 4). Deze ‘ernstig bedreigde’ slak (Rode lijst; De Bruyne *et al.*, 2003) kwam samen met onder andere de Platte schijfhoren en de Gekielde schijfhoren voor in de sloot aan de noordzijde van het arboretum. Deze sloot vormt de grens tussen het Iepenarboretum en het natuurreservaat de Twigen van It Fryske Gea. Deze sloot heeft heel helder water en bevat onder andere een natuurlijke populatie van Krabbescheer *Stratiotes aloides*.

De Kleverige poelslak schijnt in de gemeente de Fryske Marren (de Friese Meren) helemaal niet zo zeldzaam te zijn als elders in Nederland. Zij werd door mij in de herfst van 2017 reeds aangetroffen in het particuliere natuurgebied de Famberhorst in Joure (Mienis, 2018a, b) en een jaar later heb ik deze interessante poelslak op diverse andere plaatsen in de Fryske Marren aangetroffen (Mienis, in voorbereiding).

Waarschijnlijk komen in het Iepenarboretum vooral nog diverse landslakken voor die ik door de droogte en hitte van de zomer in 2018 in de herfst erna gemist heb. Een vervolgonderzoek staat daarom op het programma tijdens een toekomstig bezoek aan Nederland.

Dankwoord

Dank aan de heer Driehuijs van de Fryske Marren voor het origineel van het informatiebord bij de ingang van het Iepenarboretum.

Geraadpleegde literatuur

- DE BRUYNE, R.H., H. WALLBRINK & A.W. GMELIG MEYLING, 2003. Bedreigde en verdwenen land- en zoetwaterweekdieren in Nederland (Mollusca) – Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. Stichting European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden & Stichting ANEMOON, Heemstede.
- MIENIS, H.K., 2018a. *Myxas glutinosa*, a critically endangered Lymneid species in the Netherlands, discovered in the “Famberhorst”, a private nature reserve in Joure, Friesland. – *Ellipsaria* 20(1): 37-38.
- MIENIS, H.K., 2018b. De Kleverige poelslak *Myxas glutinosa*, een ernstig bedreigde zoetwaterslak in Nederland, ontdekt in het particuliere natuur reservaat de ‘Famberhorst’ in Joure, Friesland. *Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes* 18: 7-8.
- VECCHIONI, L., F. MARRONE, M. ARCULEO & V. ARIZA, 2017. Are there autochthonous *Ferrissia* (Mollusca: Planorbidae) in the Palaearctic? Molecular evidence of a widespread North American invasion of the Old World. – *European Zoological Journal* 84: 411-419.
- WEEDA, E.J., R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA, 1985. Nederlandse oecologische flora – Wilde planten en hun relaties deel 1. – IVN, VARA & VEWIN.

Adres van de schrijver
 mienis@netzer.org.il